

SVET POD TRIGLAVOM 5

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

za prebivalce, obiskovalce, prijatelje in podpornike

LJUDJE V PARKU **NARAVA**
REPORTAŽE **KULTURNA DEDIŠČINA**
PARTNERJI **ZIVLJENJE V PARKU**
INFORMACIJE **NARODNI PARK V SVETU**

JANEZA BIZJAKA, DOLGO-LETNEGA DIREKTORJA TNP, ZAMENJALA DR. MARIJA MARKEŠ

Od knapa do direktorja TNP

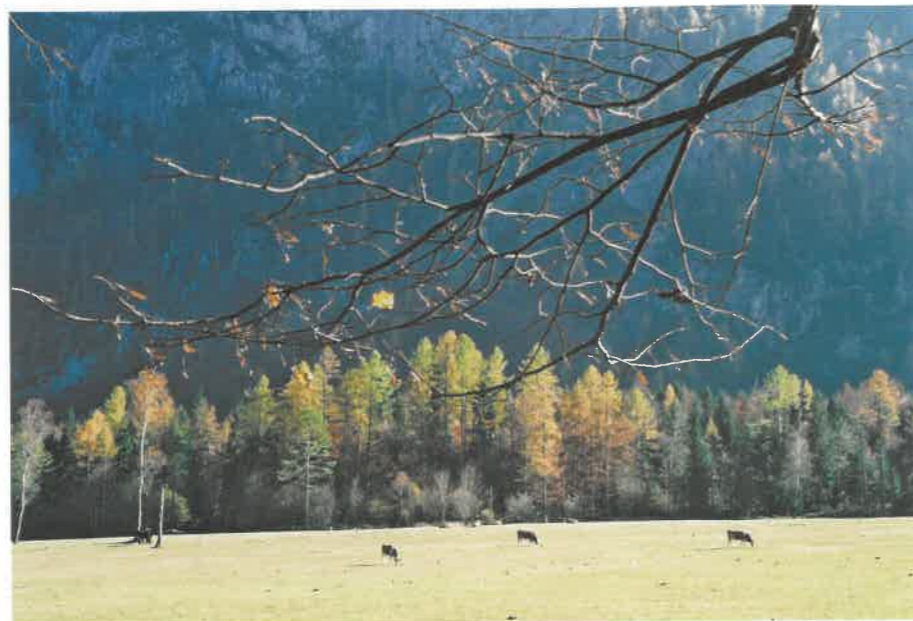
Janez Bizjak je po trinajstih letih vodenja edinega narodnega parka v Sloveniji svoje mesto predal novi direktorici, dr. Mariji Markeš. V Domu Trenta, osrednjem informacijskem središču TNP, je bil 17. novembra še zadnji dogodek »maratonskega« iskanja novega direktorja TNP. Dosedanji direktor je ob prisotnosti ministra za okolje in prostor Janeza Podobnika, sodelavk in sodelavcev ter ljudi, s katerimi je pri delu v TNP sodeloval, še slovesno predal vodenje enega najstarejših zavarovanih območij v Alpah kolegici dr. Mariji Markeš, ki je do sedaj v TNP vodila službo za kmetijstvo, gozdarstvo in razvoj podeželja. Dogodka so se udeležili

Foto: M. Šolar

tudi predstavniki Hessensko-slovenskega društva, ki je bilo dolgoletni sponzor TNP. Slovesnosti v Trenti se bo z veseljem spominjal tudi dolgoletni sodelavec Ludvik Komac, ki je v TNP prišel prej kot Janez Bizjak, v istem času pa sta končala redno delo. Ludvik zaradi svojega izjemnega občutka za predstavljanje svojih rokodelskih sposobnosti redno sodeluje pri parkovnih predstavitvah kulturne dediščine na šolah in ob drugih priložnostih.

Prva zaposlitev Janeza Bizjaka je bila v trboveljskem rudniku. S tem si je omogočil študij v Ljubljani. Že v času študija arhitekture je v Avstriji opravil izpit za gorskega vodnika in nekaj let kasneje, leta 1978, vodil alpinistično odpravo na Grenlandijo. Uspešno delo v stroki, bil je med drugim nagrajenec Prešernovega sklada, ga je leta 1983 pripeljalo v TNP. Bil je eden prvih, ki je začel uvajati sodobne poglede na varovanje narave in kulturne dediščine. Bil je avtor ali soavtor številnih publikacij in knjig o TNP. Za direktorja TNP je bil prvič izvoljen leta 1992 z obširnimi programom uveljavljanja in priznavanja narodnega parka v tujini in Sloveniji, s poudarkom na uveljavljanju mednarodnih meril in standardov ter usmeritev za zavarovana območja. Kot je sam priznal, je

Udeleženci projekta ERA so obiskali tudi dolino Radovno. Foto: M. Albinini

Projekti, partnerji	4
Reportaža	8
Po parku	9
Park v svetu	11
Zgodovina Julijskih Alp in TNP	12
Narava	13
Strani za mlade in mlade po srcu	14
Aktualno	15

bilo uveljavljanje TNP uspešnejše v tujini kot v Sloveniji. Največje priznanje za dolgoletno delo sta bila želja nekaterih vasi v Baški grapi, da se ob spremembi zakona o TNP vključijo v zavarovano območje narodnega parka, in referendum v Bohinju, ko so se prebivalci treh naselij odločili, da ostanejo znotraj TNP.

Eden od prvih projektov po prevzemu direktorskega položaja v TNP leta 1992 je bilo dokončanje gradbenih del in ureditev osrednjega informacijskega središča v Trenti. Dom Trenta je v svojem desetletnem delovanju postal gibalno razvoja v tej zapostavljeni in oddaljeni dolini. Nedvomno je primorska stran parka, še posebej dolina Trenta, s parkovnim središčem veliko pridobila. Na julijski, volilni seji Sveta TNP so se predstavniki občin iz Posočja takrat v. d. direktorja Janezu Bizjaku za naklonjenost in zgledno sodelovanje tudi javno zahvalili.

Tako zanj, kakor za Ludvika Komaca, se delo v TNP z odhodom v pokoj ni končalo. Sam pravi, da bo počel marsikaj, za kar do sedaj ni bilo dovolj časa, na primer arheološko raziskovanje v visokogorju in dokončanje razstave o železarstvu v Alpah.

Marko Pretner

SVET POD TRIGLAVOM je časopis Triglavskega narodnega parka, namenjen njegovim prebivalcem, obiskovalcem, ljubiteljem in podpornikom.

Uprava Triglavskega narodnega parka
Ljubljanska cesta 27, 4260 Bled
Tel.: 04/ 578 02 00, faks: 04/ 578 02 01
E-pošta: triglavski-narodni-park@tnp.gov.si
www.tnp.si

Izdal in založil: Javni zavod Triglavski narodni park
Glavni in odgovorni urednik: Jože A. Mihelič
Tehnična urednica: Marjeta Albinini
Fotografija na naslovnici: Sonce v Prednjem oknu v Prisanku, Jože A. Mihelič
Lektoriranje: Jana Cedilnik
Prelom: Gaya Cerkno
Tisk: Medium d.o.o., Žirovnica
Naklada: 3000 izvodov
Tiskano na okolju prijaznem papirju.
Bled, december 2005

MAG. MARTIN ŠOLAR, ČLAN PREDSEDSTVA FEDERACIJE EUROPARC

Federacija EUROPARC* je s približno 400 članicami najštevilnejša vseevropska nevladna zveza parkov, vladnih organizacij, pristojnih za varstvo narave, ter nevladnih okoljskih organizacij. V okviru letošnje Evropske konference o naravi, ki je bila septembra v nizozemskem Apeldoornu, je bila tudi volilna skupščina Federacije. V novoizvoljeno petčlansko predsedstvo so za obdobje treh let izvolili tudi mag. Martina Šolarja.

M. Šolar se je s Federacijo seznanil leta 1994, leto kasneje je bil član organizacijskega odbora, ki je na Bledu organizirala zelo uspešno EUROPARC-ovo letno konferenco. V le-

Predsedstvo Europarca - z leve proti desni: dr. A. Boer, C. C. Puig, O. Ostermann, E. Pongratz (direktorica Europarca), E. Stanciu (predsednica Europarca), dr. R. Väisänen in mag. M. Šolar. Foto: C. Klampfl

tih 1997–1999 je bil član mednarodne strokovne skupine za pripravo IUCN smernic za evropske parke. V obdobju 1997–2001 je potekal program Expertise Exchange, ki je imel izreden pomen za države v priključevanju EU. V okviru programa je M. Šolar organiziral in vodil dve delavnici – prvo na temo naravovarstvene nadzorne službe in drugo o rekreaciji v gorskih zavarovanih območjih.

Leta 2002 je EUROPARC uvedel pilotni projekt Junior Ranger (Mladi nadzornik), pri katerem je bil Šolar sprva zadolžen kot koordinator za TNP in kasneje za razvoj programa. V letih 2003–2005 je bil izbran za pridruženega člana predsedstva federacije.

Marjeta Albinini

* Več o Federaciji EUROPARC na strani 11.

BRALKAM IN BRALCEM SVETA POD TRIGLAVOM!

Ko pri pisanju teh vrstic v mislih stojim na vrhu Triglava, se mi pred očmi zavrtijo slike sveta pod Triglavom – zdi se, da se bližnji sosedje Cmir, Rjavina, Mišelj vrh, Kanajvec spuščajo v doline le zato, da se na drugi strani spet dvignejo v višave pod drugimi imeni – Škrlatica, Špik, Debela peč, Mangart, Jalovec ... Rodica in še dlje na obzorju kot vrhovi v Karavankah, Visokih Turah, Dolomitih. Moje misli dobijo krila in nadaljujejo pot do daljnih morij in gorstev. Objame me občutek, da stojim v središču sveta.

In res je – središče sveta je za vsakega posameznika tam, kjer živi in dela, kjer išče svojo uresničitev in svoj kos sreče ter izpolnitev svojih sanj. Vsak vrh ima svoje vznožje in dolge doline, po katerih se mu približujemo. Pomembno pa je, da se odpravimo na pot ter zase najdemo svoj vrh in razgled.

Za vse nas, ki živimo v dolinah pod Triglavom, je dobro, če spoznamo in razumemo, da je ta življenjski prostor, kjer uresničujemo svoje velike in majhne načrte, nekaj izjemnega, enkratnega in nepovnljivega. Da je:

- **raznolik naravni prostor:** stičišče velikih podnebnih območij – alpskega, celinskega in sredozemskega. Narava, njene danosti ter pojavne oblike so podlaga vseh razmišljanj o življenju in delu v prostoru Julijskih Alp. Narava je os obstoja Triglavskega narodnega parka, spoštovanje njenih zakonov in tokov mora biti vodilo za vsako ravnanje;
- **izjemen kulturni prostor:** stičišče treh velikih kultur – slovanske, germanske in romanske, ki govori o sobivanju ljudi, njihovem razumevanju sveta skozi jezik, načine gospodarjenja, arhitekturo, verovanja, pripovedništvo, glasbo ... To je dediščina, ki navdihuje sodobnega človeka, ko išče odgovore na najgloblja vprašanja bivanja in ustvarjanja;
- **pomemben življenjski in gospodarski prostor:** s preudarno rabo naravnih in kulturnih danosti so prebivalci in prebivalke v stoletjih razvili visoko kulturo gospodarjenja in preživetja v Alpah, s svojim življenjem in delom so prostor zaznamovali v gospodarskem smislu – to je temelj za sedanja delovna mesta v turizmu, obrti, kmetijstvu, gozdarstvu, industriji in varstvu narave;
- **prostor za sprostitve duše in telesa:** obiskovalcem in obiskovalkam ponuja s svojo pestrostjo številne možnosti za oddih, doživljanje, rekreacijo, raziskovanje, za duhovno in telesno sprostitve.

Od nas je odvisno, kako bomo s temi danostmi ravnali in ali bomo znali doseči, da bo svet pod Triglavom za prebivalce in prebivalke privlačen življenjski prostor, za obiskovalce in obiskovalke pa raj pod Triglavom.

Javni zavod Triglavski narodni park sodeluje pri teh prizadevanjih na različne načine, svojo vlogo pa vidi predvsem v razvoju, ki bo inštituciji in krajem pod Triglavom prinesel evropski ugled, položaj vodilne avtoritete pri iskanju strokovnih rešitev za ohranjanje narave in premišljene rabe naravnih virov in mesto koordinatorja razvojnih prizadevanj na območju Julijskih Alp, tako da bodo zgled za upravljanje zavarovanih območij doma in v tujini.

V javnem zavodu Triglavski narodni park se zavedamo, da je to moč doseči le, če bomo združili moči in bo vsaka vas v parku, vsaka organizacija in vsak posameznik prispeval svoj košček k ekonomski, socialni in kulturni uspešnosti sveta pod Triglavom.

Želim si, da bi vam bili članki v 5. številki Sveta pod Triglavom vir novih idej – morda vas navdihnijo članki o našem sodelovanju s sosedi iz Režije, Koroške in Madžarske. Morda vam bo v spodbudo optimistični intervju z mladim kmečkim sinom Janezom Kendo z Bače pri Podbrdu ali pa pogum Angelece Soklič, ko je skupaj z družino zasnovala novo razvojno pot kmetije pri Gorjupu v Bohinju? Morda pa bo prava stvar za vas zapis o obnovi kulturnih spomenikov, mogoče drobni zapis o čudežni roži *Scabiosi trenti*, ki je v dolino Soče zvalila pisateljica in gornika Kugyja, ali pa povabilo na izlet v naravo?

Drage bralke, spoštovani bralci!

Čas okoli božiča in novega leta je čas obračunov in novih načrtov. Želim si, da bi se vaše misli ustavile tudi ob Triglavskem narodnem parku in da bi prizadevanje za ohranitev in razvoj tega enkratnega in neponovljivega sveta pod Triglavom postal tudi del vašega življenjskega načrta. Potem tudi dejanja in uspehi ne bodo izostali!

Vsak naš že prehojeni korak pomeni košček nastajajoče zgodovine, zato vam v imenu sodelavk in sodelavcev Triglavskega narodnega parka želim, da bi v letu 2006 storili čim več korakov, vrednih spomina zgodovine!

Marija Markeš, direktorica Triglavskega narodnega parka

PROJEKT ECO-ERA ALPE ADRIA

Razvoj trajnega sodelovanja med narodnimi parki v Alpah

Udeleženci drugega posveta ERA na Kolesarski poti Radovna.

Program pobude Skupnosti INTERREG IIIA Slovenija-Avstrija 2000-2006

ECO-ERA REGIA ALPE ADRIA je projekt vzpostavljanja trajnega sodelovanja med sosednjimi regijami partnerskih parkov. V okviru dejavnosti in izmenjave izkušenj v različnih medregionalnih delovnih skupinah, ki so potekale v prvem obdobju projekta, so že vidni konkretni rezultati predvsem v povezovanju na področjih turizma in izobraževanju šolske mladine.

Glavni partner v projektu je Narodni park Nockberge z avstrijske Koroške, na naša srečanja pa so vabljeni tudi predstavniki Naravnega parka Julijske Predalpe iz Italije.

S projektom želimo spodbuditi lokalno prebivalstvo in javnost nasploh k razmišljanju o pomenu zavarovanih območij ter tudi izkoriščanju prednosti, ki jih ta prinašajo.

Prav zaradi tega smo v okviru projekta izdali različne nove oblike promocijskega gradiva (vrečke, mape, zgoščenke) ki bodo pripomogli k razumevanju pomembnosti naravnih vrednot za kakovost življenja na območjih parkov tudi v dohodkovnem smislu. Kmetijstvo in turizem sta nedvomno tesno povezana z naravo, in istočasno tudi paradna konja v vseh razvojnih strategijah v alpskem prostoru.

Predsedstvo posveta - z leve proti desni: S. Barbarino (predsednik Naravnega parka Julijske Predalpe), dr. M. Orožen Adamič (predsednik sveta TNP), dr. M. Markeš (direktorica TNP), K. Lessiak (predsednik NP Nockberge) in D. Koren (vodja projekta ERA)

Konkretno delo v zvezi s projektom se je začelo oktobra 2004, ko smo bili na prvem posvetu ERA v Avstriji izoblikovali temelje za nadaljnje sodelovanje in delo v treh različnih mednarodnih delovnih skupinah (turizem, kmetijstvo, narava), ki so ga koordinirali partnerski parki.

Na drugem posvetu ERA, ki ga je organiziral

TNP 28. in 29. oktobra letos na Bledu, smo predstavili dosedanje rezultate dela ter sprejeli smernice za delo v letu 2006.

Poleg natisnjene novega informacijskega gradiva lahko kot najpomembnejše rezultate projekta v letu 2005 omenimo predvsem nove in kakovostne oblike sodelovanja, ki so se izoblikovale na po-

Udeleženci letošnjega posveta so bili kmetje, predstavniki lokalnih turističnih organizacij, lastniki restavracij in turističnih kmetij, predstavniki šol, partnerskih parkov ter lokalnih skupnosti.

Strinjali so se, da se mora takšno sodelovanje nadaljevati. Svoje načrte so povzeli v Aktivnostih ERA za leto 2006, v katerih lahko seveda vsak od tu naštetih vidi svojo priložnost.

dročju izobraževanja šolske mladine ter turizma. Organizirane so bile prve izmenjave gostincev, ki so v sosednjih regijah predstavili kulinarčne posebnosti. S tem so se promovirale same restavracije oz. turistične kmetije, ki so sodelovale pri izmenjavah, posredno pa tudi osnovne kmetijske surovine oz. lokalno tipični izdelki, iz katerih je bila hrana pripravljena, sosednji parki ter navsezadnje celotno območje, v katerem se parki nahajajo.

Organizirali smo tudi tri zanimiva srečanja šolskih otrok, za katera lahko že rečemo, da bodo postala stalnica v sodelovanju partnerskih regij.

Glavne aktivnosti ERA 2006

- oblikovanje spletne strani ECO ERA z vsemi potrebnimi in sprotnimi informacijami in povezavami,
- razširitev dosedanjega sodelovanja med osnov-

Kulinarčne posebnosti treh regij

Na srečanju ERA 2005 smo na kratko predstavili zamisel, da bi UNESCO razglasil zavarovana območja v Alpah za svetovno dediščino, kar bi okrepilo zavarovana območja sama ter njihove povezave; pri tem bo treba posebno skrb nameniti tudi človeku in njegovim razvojnim prizadevanjem ter pričakovanjem.

nimi šolami na otroške vrtnice, srednje in visoke šole,

- organizacija otroških razstav in izdaja publikacije s pravljicami in legendami iz partnerskih območij,
- začetek izvajanja projekta Izlet po parkih (zloženska s ponudniki, muzeji, doživljanje narave, lokalno tipična prehrana, pohodništvo) na temo Trije dnevi, trije parki, trije programi,
- predstavitev in prodaja lokalno tipičnih izdelkov na skupnih prireditvah in vzpostavitve skupne prodajne točke,
- vzpostavljanje sodelovanja med turističnimi kmetijami,
- oblikovanje zloženske o lokalno tipičnih izdelkih in kmetijah, ki jih izdelujejo.

Davorin Koren
Foto: M. Albinini

Gora z naslovnice: PRISANK (PRISOJNIK) (2547 M)

Po Hanzovi poti na Prisank.

Po razsežnostih čokate postave in slikoviti podobi celotnega masiva gore, ki s silno težo deluje gigantsko, ter z značilnimi, le njemu lastnimi posebnostmi, Prisank v Julijskih Alpah nima primere. Mrs. Fanny Copeland, velika občudovalka naših gora, ga je imenovala Kiklop, ki z velikim očesom, Prednjim oknom, pogleduje na vršičke

popotnike. Skozi ta renesančno oblikovani preduh je prvi priplezal kranjskogorski vodnik Pečar, po domače Bobek, ko pa je rapalska meja razdelila masiv Prisanka med dve kraljevini, sta Trentarja Ivan Vertelj - Hanza in Kopiščar slovenskim planincem podarila sicer zelo težavna, vendar edina dostopa na vrh, Hanzovo in Jeseniško (Kopiščar-

jevo) plezalno pot. Poleg Prednjega okna označujejo podobo Prisanka še gotsko oblikovano Zadnje okno, vitki Hudičev steber in ob njem globoko zarezani Hudičev žleb, nagnjena zgradba vrha, drzni Zvoniki in žalostni obraz Ajdovske deklince, ki je okamnela v Zlatorogovem preletstvu ajdovskih žena.

Besedilo in foto: Jože A. Mihelič

Turistična kmetija Gorjup

Ko prideš po strmi, razgledni cesti v Zgornje Podjelje, takoj opaziš svetlo, leseno kmečko hišo na skrajnem koncu vasi, takoj pod nekdanjo pašno planino Pokrovec. Pot do kmetije, ki se odcepi od glavne ceste proti Pokrovcu in Koprivniku, vodi najprej skozi gozdčič, nato pa čez večji travnik pod hišo, ki jo delno zakriva sadovnjak. V jesenskem soncu je po travniku razkrojena drobnica. Pred vhomom te pozdravi prijazen kuža, ki v dobrodošlico takoj ponudi taco. Raztrešena jabolka z velikim užitek drugo za drugim hrusta lisast prašič, ki se očitno veseli sončnega dne. Nihče ga ne preganja in videti je, da razume vsako besedo. Grahasta kokoš mu dela družbo in pobira jabolčni drobir, ki ostaja na tleh po gostiji. Vzdušje je toplo in prijazno, ko pa se obrneš in pogledaš na prehojeno pot, te razgled očara.

Anton in Angelca Soklič sta leta 1981 kmetijo kupila, da bi začela s kmetovanjem; sedanja stanovanjska stavba nekdanj močne, premožne kmetije je bila zgrajena leta 1841. Zaradi finančnih težav sta hišo prodala, zemljo pa obdelovala. Leta 1996 se je ponudila priložnost in hišo sta kupila še enkrat. Takrat se jima je med urejanjem potrebnih listin povsem naključno porodila ideja o dodatni turistični dejavnosti na kmetiji. V zvezi s tem bi se skoraj sprla,

vtendar jima danes ni žal, da sta se tako odločila, kajti z razgledno lego, primerno velikostjo (11 ha in 6 ha v najemu) ter lepo staro kmečko hišo imata za turistično dejavnost odlične možnosti.

Sokličevi seveda niso prišli v Podjelje šele leta 1981 – ki je, mimogrede, leto uzakonitve sedanjega Triglavskega narodnega parka – kajti Tone je domačin, Baratavčev. Angelca pa se je v bohinjske gore omožila s skromnih nekaj metrov nad morjem, iz Pirana. Zdi se nenavadno, pa ni, ker se je kot dekle ukvarjala z alpinizmom in turnim smučanjem. Imata sinova, Matjaža in Tomaža.

Štiri sobe za goste so okusno in prijazno urejene ter opremljene, razgled z lesenega ganka pa že kar preveč razkošen. V »hiši« je dovolj prostora za 30 ljudi. Za dnevne obiskovalce pripravljata malice z domačim narezkom, za najavljene goste pa tudi kosila in večerje. Pri obeh gostiteljih ni opaziti narejene prijaznosti, zato se zaradi njune spontanosti dobro počutiš tako v hiši kakor tudi v kuhinji ali pa pod jablanami na vrtu.

Do starih pokljuških pašnih planin sredi prostranih gozdov vodijo kolo-vozne poti s patino starinskosti, proti Koprivniku na Pokljuko ali proti Jereki v dolino pa ravno prav široka asfaltna cesta, da ni primerna za dirkače, pač pa za počasnejšo panoramsko vožnjo in za kolesarjenje. Nad Zgornjo in Spodnjo Bohinjsko dolino vabijo k sebi rožni grebeni Peči, od Soriškega sedla in Črne prsti do Rodice in Vogla.

Franc Čuden, po domače Čučkov oče z Bitenj, kolar in mlinar, dober poznavalec domačega kraja in njegovih ljudi, je nekoč dejal, da so bile Podjelje od nekdanj gostoljubna vas. Bohinj, sicer neskončno radodaren, celo razsipen z lepota narave, ni bil vedno radodaren do svojih prebivalcev glede njihovega preživetja. S strmih, toda rodovitnih travnikov in njiv v Podjelju pa vedno najprej skopni sneg, kajti to je najbolj sončna vas v Bohinju. Če je zmanjkalo hrane, je je nazadnje zmanjkalo prav v Podjelju. Tam se je do danes ohranila najstarejša avtohtona vrsta bohinjskega sira, vedno bolj znanega in priljubljenega Mohanta in tudi Krištanov France, napredni učenec Švicarja Siebra, ki ga je bistriški župnik in deželni poslanec Mesar povabil v Bohinj učiti sodobno sirarstvo, je bil s Podjelij. Podjelje so tudi bohinjska vas z največjo višinsko razliko med najnižje in najvišje ležečo kmetijo, približno 400 m, najvišja pa je prav Gorjupova (1060 m), v zadnjem času lepo in skrbno urejena turistična kmetija. Angelca in Tone sta prav takšna, kakor je Čučkov oče opisoval Podjelje; prijazna, vesela in ponosna na svoj lepi dom, ki postane pogosto za nekaj dni tudi prijazen dom njunim obiskovalcem.

Besedilo in foto: Jože A. Mihelič

Zakonca Soklič v "hiši".

KULTURNA KRAJINA V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU

Uvodna predstavitev, 1. del

Na zavarovanem območju prevladujejo naravne, tudi izjemne danosti, hkrati pa je človek s svojim bivanjem in delom znatno preoblikoval prostor. Za območje, ki obsega skrajni vzhodni del alpskega loka, so značilni geološko mlado, pretežno apnenčasto kraško gorstvo z veliko reliefno energijo, ostre podnebne razmere, vodotoki s hudourniškim značajem, obsežni sklenjeni gozdovi z relativno nizko gozdno mejo. Vse to je ustvarilo izredno raznolik ekosistem.

Človek, ki v alpskem prostoru živi že vsaj 7000 let, je s svojo prisotnostjo in tradicionalnimi de-

javnostmi – fužinarstvom, oglarstvom, gozdarstvom in planinskim pašništvom – pomembno preoblikoval naravno gorsko krajino. Z namensko rabo prostora, s poselitvijo, cestnimi povezavami in kmetijstvom je izkoriščal primerjalne prednosti gorskega sveta. Ravnovesje naravnih in ustvarjenih razmer oblikuje privlačno okolje, prepoznavnost, ki je gradila tradicionalno pripadnost, simbolno vrednost, zgodovinsko pogojenost, kulturno identiteto in tudi narodno buditeljstvo.

Kulturno krajino v narodnem parku sestavljajo izkrcene pašne planine s pastirskimi stavbami,

OBNOVITVENA DELA NA VRŠIŠKI CESTI

V preteklem letu so na vršiški cesti poleg rednih vzdrževalnih del opravili tudi obsežna obnovitvena dela. Na gorenjski strani so na 1200 m dolgem odseku nadaljevali posodobitev vozišča s preplastitvijo, ureditvijo odvajanja vode in brežin. Na primorskem delu pa pod 31. serpentino rekonstruirajo cesto s podporno steno na delu, kjer je nastal obsežen usad. Pri zahtevnih delih, ki bodo pripomogli k večji varnosti, so upoštevali parkovne smernice.

Igor Zakotnik

VRŠIČ – SPOMIN IN OPOMIN

Najvišji cestni prelaz v Sloveniji s 1611 m nadmorske višine je pomembna povezava s Trento, je čudovito gorsko okolje in ni le prometni kaos v poletnih mesecih, ki ga spremlja temna senca preteklosti.

Leta 1910 so Korenci, Borovci in Rutarjani, ki so imeli pašne pravice na južni strani Vršiča, prodali okoli 8000 m³ lesa. Posek in spravilo lesa sta prevzela Lovrenc Pristavec iz Kranjske Gore in Ivan Zakotnik iz Ljubljane. Spravilo in prevoz lesa je bila skrb kupcev, zato sta morala razširiti vsa pota za volovsko in konjsko vprego. Do julija 1915 se je ta razširjena pot na Vršič imenovala Zakotnikova pot.

Ko je 24. maja 1915 Italija napovedala vojno Avstriji, so se začeli za Vršič težki časi. Sredi julija

Ruski vojni ujetniki med gradnjo ceste (arhiv: Tomaž Budkovič)

Na vršiški cesti pred 12. soško bitko – oktober 1917 (arhiv: Jakob Ciglar)

1915 so privedli v Kranjsko Goro več kot 5000 ruskih ujetnikov. Začeli so širiti gorsko cesto skozi dolino Pišence in zgradili čez Vršič moderno avtomobilsko cesto do Soče. Cesta je bila dograjena v začetku oktobra 1917 in na enem od obeh mostov je bil nameščen napis: »Erherzog Prinz Ferdinand Strasse«; bila pa sta odveč, kakor terase, po katerih je tekla voda le v času inšpekcije, potem pa nikoli več.

Spomladi 1916 so naredili žičnico iz Kranjske Gore čez Vršič do Trente. Imela je pet vmesnih postaj. Po plazu 12. marca 1916 je na Močilu spremenila svojo smer na Solno glavo, prav tako cesta. Pritisk plazu je bil tako močan, da je odnesel tudi podstavek ogromnega spomenika, ki naj bi stal na prelazu v čast nadvojvode Evgena.

Nesreča 12. marca je bila trenutna, število žrtev namerno prikrito. Ob tem pa se poraja še eno grozljivo vprašanje: »Koliko je bilo vseh žrtev, ki jih je zahtevala vršiška cesta?« Leta 1916 so ujetniki zgradili lično kapelico v znani ruski obliki, sedaj Rusko kapelico – v spomin in opomin.

Iztok Butinar

Dolina Loške Koritnice

skromne nadelane obdelovalne površine v dolinah in na prisojnih ledeniškokorečnih terasah, razpršena poselitvena jedra, značilno ljudsko stavbarstvo, pogojeno z naravnimi danostmi ter z lesom in kamnom kot gradivoma, posestna struktura z drobnoparcelacijo, poljska delitev, prilagojena reliefni izoblikovanosti prostora, grajene prvine in ureditve v odprtem prostoru ter vegetacijski členi.

Kulturne krajine narodnega parka tipološko pripadajo alpski regiji. Razlikujemo med krajina-mi na območju savskega in na območju soškega porečja. Na gorenjski strani večje prostorske enote sestavljajo Gomjesavska dolina s stranskimi dolinami, sredogorske planote Triglavskega predgorja, visokogorski svet osrednjih Julijskih Alp, na primorskem strani pa doline v Zgornjem Posočju in visokogorski svet Zahodnih Julijskih Alp. Za podrobnejšo členitev posameznih krajskih enot je pomembna njihova morfološka zgradba, predvsem relief, pojavnost vode in površinski pokrov, zgrajene prvine ter vidna prepoznavnost.

Besedilo in foto: Igor Zakotnik

OBNOVLJENA RUSKA KAPELICA POD VRŠIČEM

V spomin na leta 1916 zasute ruske vojak-ujetnike so naslednje leto postavili leseno kapelico. Zaradi lege, izpostavljenosti ostrim podne-

(nadaljevanje na naslednji strani)

Foto: I. Zakotnik

PRENOVLJENA SPOMINSKA CERKEV SV. DUHA V JAVORCI

(Povzeto po Bergant, M.: Popotresna prenova spominke cerkve sv. Duha Javorca 2004/2005)

Ob vznožju krnskega pogorja in Bogatina v dolini Tolminke so v Javorci leta 1916 avstro-ogrski vojaki 3. gorske brigade po načrtih Avstrijca Remigiusa Geylinga dogradili spominsko cerkev. Zunanost krasijo grbi vseh dežel Avstro-Ogrske ter grba Avstrije in Ogrske. V notranjem, secesijskem prostoru cerkve prevladuje velik bel oltar, idejo o spominski cerkvi pa uresničuje iz zabojev za strelivo narejena »knjiga padlih«. V njej so izpisana imena 2808 vojakov, ki so padli na Vodil vrhu, Mrzlem vrhu, Slemenu in Rdečem robu.

Cerkev so zaradi izpostavljenosti ostrim vremenskim razmeram večkrat obnovili – prvič leta 1928, naslednjič leta 1981, v letih 2004 in 2005 pa so jo v sklopu popotresne obnove celovito prenovili. Zamenjali so celotno konstrukcijo obodnih sten objekta, na novo izdelali nadstrešek ob vhodu ter obnovili strešne elemente. Do cerkve so spelja-

OGLED CERKVE

MAJ, JUNIJ IN SEPTEMBER: sobote, nedelje in prazniki od 10. do 17. ure
 JULIJ IN AVGUST: vsak dan razen ponedeljka od 10. do 18. ure
 V primeru dežja – zaprto.
 Informacije in ključ: LTO Sotočje, Petra Skalarja 4, Tolmin, tel.: (05) 38 00 480.

Foto: G. Kutin

vodila in nadzorovala jo je Državna tehnična pisarna. Gradbena in gradbeno-sanacijska ter instalacijska dela sta opravili podjetji GRAS, d.o.o., in Gradbeno podjetje Bohinj, d.d. Restavratorska obnovitvena dela so pod nadzorom Restavratorskega centra Ljubljana izvedli sodelavci Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Nova Gorica in Vitražni atelje Nataša Markelj, s.p., Železniki.

Marjeta Albinini

Secesijski oltar. Foto: G. Kutin

(nadaljevanje s prejšnje strani)

nim razmeram, je v desetletjih doživela več delnih obnov, letos pa celovito.

Nekateri njeni elementi, predvsem nosilna konstrukcija, oba zvonika in notranje ter zunanje lesene obloge, so bili že močno dotrajani. Prav tako so se kazala znamenja propadanja na opremi kapelice in oltarju.

Obnova je med drugim obsegala odstranitev lesenih oblog ladje in zvonikov ter strešne kritine in kupol obeh zvonikov, popravilo celotne nosilne konstrukcije kapelice, izdelavo novih kupol in križev na obeh zvonikih, pokrivanje vseh streh z macesnovimi deskami in klanimi deščicami, obnovo betonskega podstavka kapelice, izdelavo notranjih in zunanjih oblog iz macesnovih in smrekovih desk, restavriranje obstoječih vhodnih vrat in oken, restavriranje in konserviranje vse premične in nepremične opreme kapelice. Za pomladni čas je predvideno še barvanje stropa v prvotni sinje modri barvi in ureditev okolice.

Projekte za prenovalo Ruske kapelice je po smernicah ZVKDS, OE Kranj in projektni nalogi Restavratorskega centra izdelalo podjetje Gea Consult iz Škofje Loke. Obnovo je vodil Restavratorski center, gradbeno-obrtniška dela pa je izvedlo Gradbeno podjetje Bohinj.

Tea Lukan Klavžer

Začetek oglarskih dni 2005. Foto: M. Albinini

NOVA INFORMACIJSKA TOČKA NA KOPISČU V GOZDU - MARTULJKU

Gozdarsko društvo Bled je letos že tretjič zapored na kopišču v Gozdu - Martuljku prikazalo kuhanje oglja. T. i. oglarski dnevi običajno potekajo zadnji teden julija in prvi teden avgusta in privabijo vsako leto več obiskovalcev.

Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov RS, ki je lastnik zemljišča, je Gozdarskemu društvu Bled prijazno ponudil prostor, na katerem se sedaj odvija kuhanje oglja in kjer stoji kožarica, preprosto prebivališče oglarjev. Med prireditvami si je moč ogledati uporabo tipičnih oglarskih orodij in veččin ter življenja oglarjev.

K sodelovanju smo povabili tudi zavod TNP in

ZGS OE Bled, s katerima smo že uspešno sodelovali pri prikazih kuhanja oglja na Žontarici in v Krnici. Na treh ličnih macesnovih tablah, ki so jih postavili delavci TNP, so predstavljeni kuhanje oglja, pomen in vplivi oglarjenja na gozdove ter zavarovano območje pod znamenito Martuljkovo gorsko skupino. Glede na lego, dostopnost in obiskanost informacijske točke, to je prav ob vhodu v osrednjo cono TNP na poti proti Martuljskim slapovom, so besedila na tablah prevedena v angleščino in tako bolj razumljiva tudi tujim obiskovalcem.

Janez Mertelj, predsednik Gozdarskega društva Bled

EVROPSKA ZELENA VEZ V SLOVENIJI

Vizija Evropske zelene vezi je oblikovati okostje ekološke mreže, ki bo povezala naravna območja v Evropi od Barentsovega do Črnega morja. Cilj pobude, ki deluje pod okriljem IUCN, je z varstvom narave in načeli trajnostnega ter vzdržnega prostorskega razvoja povezati območja ob nekdanji železni zavesi.

Območja, ki so v Sloveniji del Evropske zelene

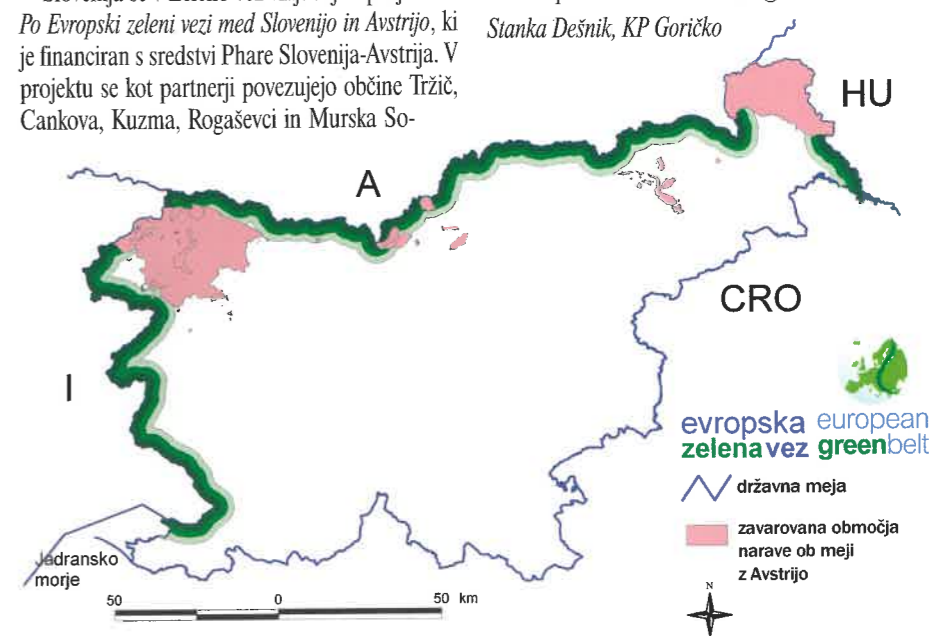
vezi, so ob naših mejah z Italijo, Avstrijo in Madžarsko. V Sloveniji so to že zavarovana območja TNP, Dovžanova soteska, KP Logarska dolina, Golte, KP Topla, KP Goričko, KP Drava, KP Negova, KP Jarenina in nastajajoča zavarovana območja narave – Karavanke, Zgornja Drava, Pohorje in RP Mura. Potencialna območja so tudi tista v omrežju Nature 2000, ki se dotikajo in prehajajo čez meje k našim sosedom, ter seveda vsa prehodna območja, ki so med njimi.

Slovenija se v Zeleno vez vključuje s projektom Po Evropski zeleni vezi med Slovenijo in Avstrijo, ki je financiran s sredstvi Phare Slovenija-Avstrija. V projektu se kot partnerji povezujejo občine Tižič, Cankova, Kuzma, Rogaševci in Murska So-

bota, Mariborska razvojna agencija, Center za zdravje in razvoj, KP Goričko, Inštitut za raziskovanje in izobraževanje Beltinci ter avstrijsko društvo L.E.i.V (Lebende Erde in Vulkanland), ki skrbi za zavarovano območje zlatovranke na avstrijskem Štajerskem. Cilj projekta je razvoj krajših pohodnih poti, primernih za nordijsko hojo na obeh straneh meje.

Več o Evropski zeleni vezi najdete na spletnih straneh: <http://www.countdown2010.net/greenbelt.htm> ali pri meni: stanka.desnik@siol.net.

Stanka Dešnik, KP Goričko

EUROPARC – FEDERACIJA EVROPSKIH NARODNIH IN NARAVNIH PARKOV

V idealnem svetu narodni parki in zavarovana območja ne bi bili potrebni. Vendar živimo v realnem svetu, zdaj in tukaj. Ljudje še nismo doumeli, kako živeti v harmoniji z naravo. Naravni in narodni parki so oaze prvobitne in neokrnjene narave ter kulturne krajine. Parki so dragulji našega planeta, naša naloga je zagotoviti njihovo varstvo za naše otroke in vnuke.

Federacija EUROPARC je najbolj številna vseevropska in nevladna zveza narodnih in naravnih parkov. Združuje skoraj 400 članic, med katerimi je največ parkov, v federacijo pa so vključene tudi mnoge vladne organizacije, pristojne za varstvo narave, ter tudi nekatere nevladne okoljske organizacije. Naloga EUROPARC-a je podpora vsem območjem zavarovane narave po celotni Evropi in njihova promocija. Od leta 1973 si EUROPARC prizadeva, da bi dvignil raven upravljanja zavarovanih območij, tako da bi zagotovil varstvo in ohranjal pestrost narave. Naloga EUROPARC-a je pomagati pri izmenjavi izkušenj, informacij, znanja in zaposlenih v parkih s ciljem povečati in razširiti mrežo zavarovanih območij po vsej Euro-

pi. Tako federacija vse bolj postaja »mreža« ljudi – tistih, ki vsak dan skrbijo za varstvo in upravljanje parkov in si skupaj z EUROPARC-om prizadevajo za skupne cilje varstva narave.

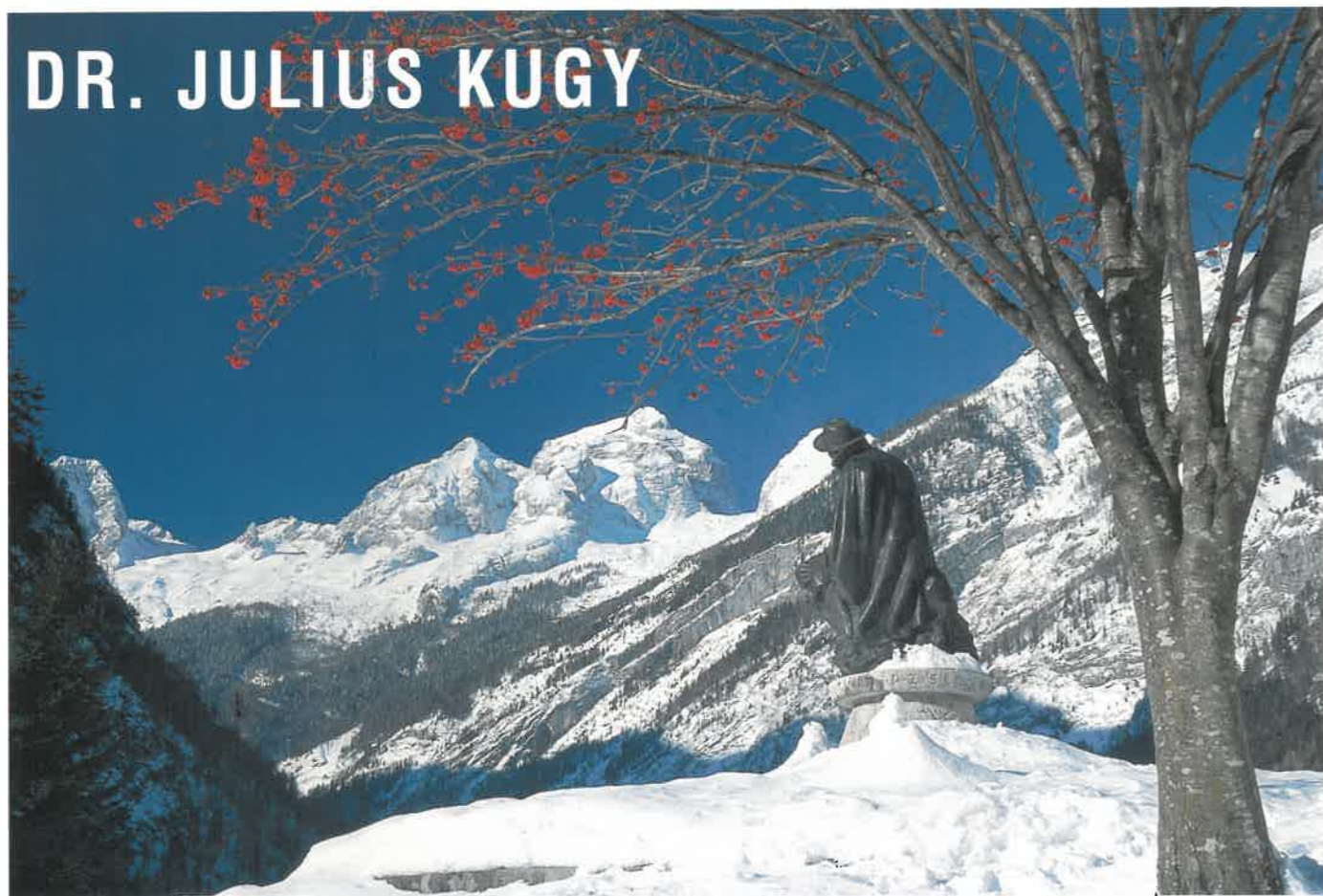
EUROPARC ta čas vodi in koordinira naslednja, za parke ključna delovna področja dela:

- povezovanje in upravljanje območij NATURA 2000,
- varstvo mokrišč,
- delo z mladimi – program Mladi nadzornik (Junior Ranger),
- čezmejno povezovanje območij zavarovane narave,
- povezovanje in razvijanje trajnostnega turizma ter
- 24. maj – evropski dan parkov.

V EUROPARC so iz Slovenije vključeni Triglavski narodni park, Park Škocjanske jame, Kozjanski park ter tudi Ministrstvo za okolje in prostor. Prav Triglavski narodni park sodi med najstarejše in tudi najbolj aktivne članice EUROPARC-a. Sodelovali smo pri mnogih projektih in dejavnostih, v zadnjem času smo vodili pri izvajanju in razvijanju projekta Mladi nadzornik.

Martin Šolar

DR. JULIUS KUGY

Spomenik dr. Juliusu Kugyju, delo akademskega kiparja Jake Savinška v Zgornji Trenti

V rubriki o pomembnih ustvarjalcih zgodovine Triglavskega narodnega parka (dr. A. Belar, dr. F. Jesenko, dr. Á. Piskernik) in velikih raziskovalcih Julijskih Alp (B. Hacquet) tokrat opisujem dr. Juliusa Kugyja. Kot tržaški veletrgovec je, neobremenjen z eksistenčnimi problemi, svoje dolgo življenje posvetil gorništvu, botaniki in glasbi. Drobno naključje iz študentskih časov je hotelo, da je kot vnet amaterski botanik odšel iskat čudežno *Scabiosa trenta* v Julijske Alpe, katerim je ostal zvest do konca življenja.

Dr. Julius Kugy je predstavil Julijske Alpe in njihove prebivalce širnemu svetu z besedo, ki ji v vsej gorniški literaturi ni para. Bil je izreden človek in morda najboljši planinski pisec, kar jih poznamo, posebno če upoštevamo miselnost in življenjske nazore evropske družbe konec 19. stoletja. Prav nazori dvigajo Kugyja nad vsako narodnostno pripadnost, nad nacionalizem in vsakršno politiko. Zrasel je v nemškem kulturnem krogu in je bil le po rodu Slovenec (nekoč Kogoj ali Kogej, kar kaže, da so bili predniki koroški Slovenci), sicer pa je bil enostavno Evropejec, svetovljan in bržkone prvi, ki je planinski potopis dvignil na visoko umetniško ravnen. V ozračju, ki ga ustvarja njegovo pisanje, je moč nenehno čutiti, da se je to, kar pripoveduje, v vsej pomembnosti in lepoti zares dogajalo.

Poleg močnega čustvenega doživljanja pa je bil Kugy tudi mož dejanj, saj je le on resnično odkri-

val Julijske Alpe v zadnjih desetletjih 19. in na začetku preteklega stoletja do prve svetovne vojne. Prišel je v stik z najslavnejšimi alpinisti svoje dobe (zanimivo korespondenco s slovečim Longstafom je najti v mnogih prosepkih in knjigah), kot premožen meščan pa si je lahko vedno privoščil najboljše vodnike, kar je bilo v njegovem času povsod v navadi. Vemo, da je v svojih knjigah (od skupaj sedmih jih kar šest govori o Julijskih Alpah) postavil prekrasen spomenik svojim legendarnim gorskim vodnikom iz Trente, obema Komacema, Tožbarjem, Kravanjem... Jože Komac, po domače Pavr, se je ob njem razvil v enega najboljših

plezalcev in gorskih vodnikov svoje dobe v Alpah. Z njim je najtesneje povezano znamenito mesto »Passo Ojcinger« v severni steni Montaža, ki bi se moralo v resnici imenovati »Passo Komac«. Tam je Pavr s svojo zbranostjo, odločnostjo, hrabrostjo in plezalskimi sposobnostmi rešil celotno navezo gotove katastrofe. Popolnoma v skladu z njegovim značajem je bil tudi znani dogodek v Nevejski koči, kjer so proslavljali veliko alpinistično dejanje. Iz veže, kjer so sedeli vodniki, je prihrumel v salon, kjer je bila zbrana gospoda, in oznanil, da je le on preplezal Poliški Špik (Montaž), ne pa Kugy. Pavr je že dihal nov čas, v katerem se koleno navadnega človeka ni več upognilo pred »gospodom«, res pa je seveda, da bi brez pobude slavnega doktorja tega in drugih legendarnih vzponov ne bilo. Prav zaradi »težavnega«, neupogljivega značaja, ki je seveda omogočal tudi njegovo alpinistično odličnost, je Kugy poiskal Pavra le za najtežje vzpone. Skupaj sta stopila na vrh Visoke Bele špice v skupini Viša, ki je prej veljala za nepreplezljivo goro, prav tako na zimski vrh Jalovca.

Kugyjeve knjige so še danes žive, vrednost njegovih spisov pa nič manjša kot nekoč. Ob njegovem spomeniku v Zgornji Trenti začutiš, da je zvest in predan tem goram, ostal neminljivo prisoten v njihovem svetu. S svojimi deli je ustvaril izjemno popotnico Triglavskemu narodnemu parku.

Besedilo in foto: Jože A. Mihelič

SKRIVNOSTNA TRENTARSKA CVETLICA – SCABIOSA TRENTA

Leta 1782 je rastlino prvi opisal B. Hacquet. Natančnemu opisu je dodal sliko, in kot se je pozneje pokazalo, nejasne podatke o nahajališču. To je povzročilo, da so poznejši botaniki zaman iskali trentarski grintavec. Hacquetova risba je v Julijce pripeljala tudi Juliusa Kugyja. Rodila se je zgodba o iskanju čudežne rastline, ki jo je leta 1893 razvozlat botanik A. Kerner. Po preučitvi izvirnega primerka je ugotovil, da se v vseh znakih ujema z bledim grintavcem (*Cephalaria leucantha*), značilno sredozemsko rastlino. Verjetno je Hacquet v Trenti našel zadnje primerke rastline, ki so se tam ohranili iz toplejšega obdobja ledene dobe ter konec 18. stoletja izumrli. *Scabiosa trenta* je ostala le še na več kot dvesto let stari herbarijski poli ter v Kugyjevih sanjah.

Scabiosa trenta Hacquet, 1782

Tanja Menegalija

Kozorogi nad Spodnjim Kriškim jezerom. Foto: S. Eržen

POROČILO O ŠTETJU GAMSOV IN KOZOROGO V LETU 2005

V lovišču s posebnim namenom Triglav, s katerim upravlja javni zavod TNP, že vrsto let opravljamo redna dnevna in sistematična vsakoletna štetja gamsov in kozorogov. Najboljše podatke o številčnosti in populacijskih gibanjih za posamezno živalsko vrsto dobimo z enodnevnim sistematičnim štetjem v enem od okolišev. Tako smo letos izvedli takšno štetje v okolišču Kriški podi in v delu okoliša Jalovec na območju Prisojnika in Mlinarice. V okolišču Kriški podi smo prešteli 171 gamsov in 82 kozorogov, v Prisojniku in Mlinarici pa 93 gamsov in 20 kozorogov. Ker vseh živali nikoli ne vidimo in jih torej ne moremo prešteti, ocenjujemo, da je v okolišču Kriški podi leta 2005 okoli 200 gamsov. Moramo pa upoštevati, da tudi ti gamsi čez leto delno prehajajo iz okoliša v okoliš. Celoletna ocena v okolišču Kriški podi je bila 110 gamsov. Iz celoletne ocene in prešteti gamsov v enem dnevu se je pokazalo, da je gamsov okoli 50 % več, kot ocenjujemo z opazovanji skozi vse leto.

Miha Marenče

Macesnov gozd

Macesen (*Larix decidua*) je značilna alpska vrsta iglavca, ki je s svojo zlatorumeno barvo iglic v jesenskem času razpoznavni znak gorskega gozda. Macesen je izrazita svetlojubna vrsta. To je videti po njegovi svetli krošnji, po hitrem odmiranju vej in še nekaterih drugih morfoloških znakih. Naseljuje prostor, kjer je dovolj svetlobe. Taka rastišča na plitvih tleh pa so navadno izpostavljena vetru, mrazu, padavinam in plazovom. Vse te rastiščne pogoje macesen dobro prenaša. Rast macesna v težavnih razmerah je tudi razlog za zelo elastičen in obstojen les.

Macesen v Triglavskem narodnem parku se naj-

pogosteje pojavlja v najvišjem pasu bukovja (*Ane-mone trifolie Fagetum*) skupaj s smrekovo, še bolj značilen pa je macesnov gozd s slečnikom (*Rhododendron chamaecistus*) v gozdni združbi *Rhododendro-Rhododamnetum*, v kateri tvori gozdno mejo na višini okrog 1800 m. Najvišji macesnovi sestoje v Julijskih Alpah so na severni strani Mojstrovke, kjer segajo skoraj 1900 m visoko.

V macesnovem gozdu v nižjih delih najdemo tudi smrekovo, v zgornjem delu pa macesnov gozd prehaja v pas ruševja. Med grmovnimi in polgrmovnimi vrstami najdemo alpsko vrbo (*Salix alpina*), sibirski brin (*Juniperus sibirica*), dlakavi sleč

(*Rhododendron hirsutum*), navadni slečnik (*Rhododendron chamaecistus*), spomladansko vreso (*Erica carnea*), borovnico (*Vaccinium myrtillus*), brusnico (*Vaccinium vitis-idaea*), planinsko kostelicevje (*Lonicera alpigena*), alpski srobot (*Clematis alpina*), navadni volčin (*Daphne mezereum*), navadno krlhiko (*Rhamnus fallax*) in druge. Macesnov gozd na zgornji gozdni meji je odličen življenjski prostor za gozdne kure. Tu so običajno rastišča gozdnih jerebov, velikih petelinov, ruševcev, pa tudi belk in kotom.

Macesnov gozd s slečnikom sodi med evropsko pomembne habitatne tipe.

Besedilo in foto: Martin Šolar

Pripovedka: KAKO JE NASTAL KRIŽ V STENI KOLAČA

Nekega lovca je pogosto nosila luna. Neko noč, ko ga je spet nosila, je vzel puško in plezal

po steni Kolača. Bil je že zelo visoko, ko je pod steno prihitela njegova žena. Zelo se je prestrašila,

Dolina Bavšica. Označen je križ v Kolaču. Foto: J. A. Mihelič

da ne bi padel. Poklicala ga je in lovec se je prebudil. V budnem stanju pa, ko ga luna ni imela več v oblasti, si v prepadni steni ni upal več ne naprej ne nazaj. Zjutraj je prišlo pod steno mnogo ljudi. Posvetovali so se in modrovali, kako bi lovec spravili na varno. Pa se niso nič pametnega domislili. Poslali so po fajmoštra, morda bo pa on, učen mož, izmislil rešitev. Gospod je takoj vedel, da iz tistega prepada človek ne bo prišel živ. Da bi mu skrajšal muke, mu je rekel, naj kar skoči, da ni tako visoko, da mu ne bo nič hudega. Lovec pa ni verjel in ni hotel skočiti. Gospod mu reče, da naj vrže puško, bo videl, da bo puška ostala cela. Lovec vrže puško, ki se pod steno razleti. Duhovnik mu izpod stene pokaže neko drugo, še celo puško. Lovec zdaj verjame, da ni tako globoko in nevarno, se okorajži in skoči v smrt. Takrat pa se je stena Kolača razpočila v križ. Govorili so, da je bilo verjetno to opozorilo, da se je duhovnik kot posvečen mož prezgodaj odločil za smrt lovca. Ali je to ukazal bog ali hudič, pa nihče ne ve.

Jelko Flajs

TRIGLAVSKI NARODNI PARK ZA VSAKOGAR

Že v prejšnji številki Sveta pod Triglavom smo na kratko omenili projekt TNP za vsakogar, s katerim želimo pritegniti k svojemu delu tudi osebe s posebnimi potrebami. Projekt je financiral Zavod MOVIT, NA programa MLADINA iz Ljubljane in obsega več delavnic. Ena od teh je potekala od 10. do 17. julija 2005 v Trenti. In kako so ga doživeli mladi ...

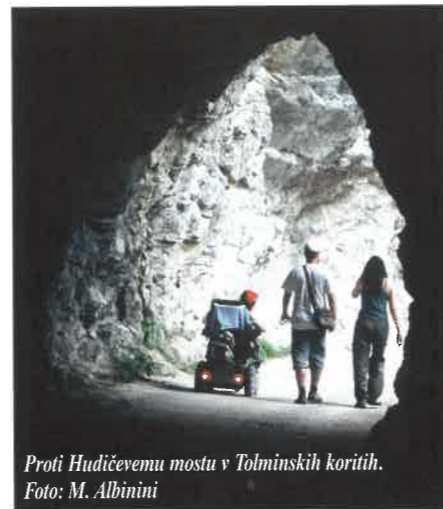
Nekega poletnega dne smo se mladi nadzorniki Triglavskega narodnega parka zbrali pri Informacijskem središču Na Logu v Trenti, da bi spet preživeli teden dni v dobri družbi. Deževen dan so nam kmalu polepšali člani Zveze Sonček, s katerimi smo se dogovorili za sodelovanje in se odločili, da teden preživimo skupaj. Namen je bil, da tudi tisti, ki ne vemo, s kakšnimi težavami se soočajo invalidi na vozičkih, to spoznamo in jim poskusimo približati nekatere kotičke naše narave, ki so jim bili prej težko dostopni ali pa celo nedostopni. Združili smo prijetno s koristnim in s skupnimi močmi nam je uspelo doseči cilje, ki smo si jih zadali.

Dogajanje se je torej pričelo s prihodom dobrovoljnih in nasmejanih sončkov, s katerimi smo kmalu ugotovili, da so bili prvi zadržki odveč in da delujemo na isti valovni dolžini, torej lahko vse stvari počnemo skupaj. Nekaj načrtov nam je prve dni splavalo po vodi ... dobesečno, a smo v prihodnjih dneh vse nadoknadili. Večkrat smo se odpravili do Kugyjevega spomenika, kjer smo kasneje uredili pot tako, da je po nekajurnem delu postala prevozna tudi za invalidske vozičke. Medtem ko smo mladi nadzorniki skupaj s pomočjo poklicnih obvladovali motorke, lopate, šajtrge,

krampe in grablje, tudi sončki niso sedeli križem rok. Šteli so promet in anketirali mimoidoče, da bi si ustvarili čim boljše sliko o tem, koliko le-ti vedo o parku. Seveda pa se naši sprehodi niso vedno končali le pri Kugjju, ki se ves ta čas sploh ni zmešnil za nas, ampak je nemo zrl v Jalovec. Včasih podnevi, včasih ponoči smo se namreč odpravili tudi po makadamski cesti proti Zapodnu in tako dobro pretresli kolesa vozičkov, še bolj pa kosti, prikovanih nanje. Medtem smo se razgledali po tamkajšnjih gorah in njihovih mogočnih stenah, slišali nekaj anekdot o nadzornikih tega okoliša in se zabavali. Privoščili pa smo si tudi daljši izlet do Tolmina in njegove okolice, kjer smo si ogledali v bazenčkih plavajoče soške postrvi in lipane velikosti XS. To je namreč valilnica, od koder jih kasneje odpeljejo v ribogojnico. Tam smo si lahko ogledali že malce večje primerke in se poučili o delu ribogojcev. Seveda pa je Tolmin še poln zanimivosti, mimo katerih nismo šli, ne da bi se ustavili in se jih nagledali. Metali smo kamenčke v globoka korita Tolminke in bili pri sotočju te rečice in Zadlaščice. Kjer pa se zlivata Tolminka in Soča, smo ugotavljali, katera izmed njiju je bolj mrzla.

Tako smo po enem tednu druženja mladi nadzorniki spoznali težave oseb s posebnimi potrebami in jim poskušali po najboljših močeh pomagati, oni pa so spoznali našo vlogo v parku in nam prav tako po svojih močeh pomagali pri urejanju poti zanje, saj brez njih sami ne bi vedeli, kaj vse je pri tem pomembno. Dobro smo se ujeli, zato nam nadaljnje sodelovanje ne bi smelo uiti iz rok.

Tina Noč

Proti Hudičevemu mostu v Tolminskih koritih. Foto: M. Albinini

Nagrajenci vprašani iz prejšnje številke

Izmed prispelih dopisnic smo izžrebali naslednje dobitnike:

1. nagrada: brezplačen družinski ogled Informacijskega središča TNP v Trenti & preseñenje v Koči pri izvihu Soče: Lilijana Ježovnik Jančič, Migojnice 4 d, 3302 Griže

2. nagrada: nahrbtnik in kapa z logom TNP: Marjana Šimic, Zgornje Gorje 96, 4247 Zgornje Gorje

3. nagrada: kapa z logom TNP: Gregor Vidmar, Kajuhova 9, 4260 Bled
Čestitamo! Dobitnike bomo o prevzemu nagrad obvestili po pošti.

IZ DNEVNIKA PROSTOVOLJNEGA NADZORNIKA

4. julij 2005

Fotoklub TNP je imel 2. in 3. julija biološki tabor na Velem polju. Udeležili smo se ga trije: Marjan Burgar, Marko Pogačnik in Jože Podlogar, slednja dva tudi prostovoljna nadzornika TNP.

Prvi dan ni bilo nič posebnega. Obiskovalcev planin ni bilo veliko. Z Marjanom sva se oglasila v Vodnikovem domu. Na vprašanje, kako je s Čehi, Madžari in drugimi, sva dobila odgovor, da je za ta čas Madžarov že kar nekaj, da pa niso več to, kar so včasih bili.

Drugi dan okrog osmih smo bili na Mišeljki planini. Mimo je prišla skupina kakih 15 ljudi – to je nekaj družin. S sabo so imeli neprivezanega psa. Težko jih je bilo pripraviti do tega, da so ga dali na vrh. Skupina je šla proti Jezerskemu prelazu. Okrog 9.30 prelet helikopterja proti Triglavu.

24. julij 2005, Popularizacija TNP

V akcijo Popularizacija TNP sem se vključil 24. julija, in sicer na relaciji Lipanca-smer Vodnikova koča. Šel sem preko Debelega hriba. Vsega sem srečal 11 planincev, od tega dva tujca. Z vsakim sem govoril in jim izročil zloženke, tujcem

angleške. Ta dan je bilo v Lipanci pri koči veliko planincev, ki pa so se večinoma odločali za pot proti Debeli peči in Mrežcam. Na celi poti sem našel samo eno plastično steklenico, potisnjeno v rušev grm (hinavska čistoča).

Jože Podlogar

Jože Podlogar

PROGRAM OHRANJANJA BIOTSKE IN KRAJINSKE PESTROSTI NA PLANINI KLEK NA POKLJUKI

Klek

Klek je pašna planina, ki leži na višini 1600 m na severovzhodnem delu gozdne planote Pokljuka v robnem delu Triglavskega narodnega parka. Območje Kleka je primer prepletenosti različnih ekosistemskih tipov, ki so bogati z rastlinskimi in živalskimi vrstami. Biotsko pester je predvsem izjemno ohranjeni macesnov gozd s slečnikom. Tudi pestrost vrst na pašnem delu planine je velika. Obenem pa je Klek aktivna pašna planina, kjer se v poletni sezoni pase živina in kjer je tudi izjemna stavbna in arheološka dediščina.

Brusnica

Predstavitve projekta

Republika Slovenija in kneževina Monaco sta podpisali sporazum o sodelovanju na področju varstva narave in ohranjanja biotske raznovrstnosti. V javnem zavodu Triglavski narodni park smo pripravili predlog Programa ohranjanja biotske in krajinske pestrosti na širšem območju pašne planine Klek na Pokljuki. Program je bil sprejet, pogodbeno vrednost dveletnega sodelovanja (2005–2006) pa je 14.000 evrov.

Program obsega naslednja dela: priprava pašnega reda s poudarjenimi cilji ohranjanja biotske raznovrstnosti, vzpostavitev pašnega reda in nadzor nad izvajanjem, graditev dveh ploskev raziskovanja in izobraževanja o biotski raznovrstnosti, izločitev gozdov nad planino Klek kot trajno varovalnih ali celo vzpostavitev statusa gozdnega rezervata, nakup drv in drugega lesa za potrebe planine, čiščenje zaraščajočih se pašnih površin, arheološke raziskave, obnova dveh streh na starih pastirskih objektih in promocijska predstavitve projekta (ureditev informacijske točke v enem od obnovljenih pastirskih stanov).

Izvedba programa temelji na partnerskem sodelovanju med vsemi vpletenimi deležniki: Agrarna skupnost Podhom, Agrarna skupnost Bleska Dobrava, Kmetijsko-gozdarska zbornica – Kmetijska svetovalna služba, Zavod za gozdove Slovenije, Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov, Zavod za varstvo kulturne dediščine in Gorenjski muzej Kranj.

Besedilo in foto: Martin Šolar

IN MEMORIAM

Jože Podlogar

»Šel sem v gozd, da bi živel preudarno ... da bi srkal iz jedra življenja. Da bi pregnal vse, kar ni življenje, da ne odkrijem, ko umrem, da nisem živel.«

Zdelo se je, da je to Thoreaujevo misel živel tudi naš »ata Podlogar«. Prostovoljni naravovarstveni nadzorni službi se je pridružil takoj ob njeni ustanovitvi leta 1981, tedaj še kot gozdar na Pokljuki. Zadnjih trinajst let je bil tudi predsednik Fotokluba TNP. Mirno, preudarno, pošteno in srčno je opravljal obe poslanstvi – takšnega smo poznali in takšen je bil – pravi prijatelj parka.

Jože Završnik

Obiskovalci botaničnega vrta Juliana v Trenti se dobro spominjajo njegovih oskrbnikov, zakoncev Završnik. Z neizmerno skrbjo za dragoceno rastlinje, ki jima je bilo zaupano, in z resnično prijaznostjo do obiskovalcev sta postala prava legenda.

Vest, da Jožeta ni več, nas je globoko pretresla. Za njim je v Trenti, predvsem pa v domači hiši, nastala velika in boleča praznina.

Nekdanji dijak vrtnarske šole v Celju, po rodu iz Dobrovelj v Savinjski dolini, se je oženil s Tožbarjevo Marijo. Postal je skrben mož, oče in gospodar, v Trenti, ki je postala njegov novi dom, pa gorski reševalec, gasilec, pevec in igravec v kulturnem društvu, dejaven v krajevni skupnosti, zadruzi, župnijskem svetu in tudi zvest prijatelj, dober človek, vedno pripravljen pomagati. Takega se bomo spomnili tudi zaposleni v TNP.

Uredništvo

Jože Završnik

Izlet številke

Stara Fužina (536 m) – Peč (719 m)
– Rudnica (946 m) – Stara Fužina

Bohinjsko jezero z Rudnice. Foto: J. A. Mihalič

Kratka, celo v zimskih razmerah manj nevarna pot na Rudnico poplača z razgledi na obe Bohinjski dolini, na Spodnje Bohinjske gore, na odsev Komne in Pršivca v Bohinjskem jezeru, na Triglav, Pokljuko in Karavanke.

Geografsko Rudnica ločuje Spodnjo in Zgornjo Bohinjsko dolino, geološko pripoved pa vodita

morena pod hrbtom Rudnice proti Zabrševju in sladkovodni apnenec s fosilnimi ostanki na Široki polici. Na Rudnici in Peči se stalno zadržuje manjši trop gamsov, veliko je srnjadi, nekaj jelenjadi, po nebu krožijo kanje, predvsem na vrhu pa nase opozori krogar. V pomladnih in poletnih mesecih letajo metulji s cveta na cvet po pisano cvetočih

Vir: Interaktivni atlas Slovenije, založba MK

košenicah, v zgodnji jeseni se na najvišji košenici, tik pod vrhom, zbirajo lastovke.

Rudnica je dobila ime po rudnem bogastvu. Po kopanju za železovo rudo v železni dobi so v novejši zgodovini do leta 1946 kopali tudi boksit. Prav od »železnih časov« je na Rudnici »en tak možic, Perkmandelj po imenu, k' je kljubov, če so preglobok' kopal'«.

V kopnih razmerah prispemo na vrh po približno uri in pol hoje, v snegu lahko potrebujemo tudi tri ure. Na pot se ne odpravimo v neprimernih vremenskih razmerah. Mogoč je tudi turni smuk, in sicer z vrha proti zahodu, po odprtih košenicah za Lazmi, in nato proti cerkvi sv. Pavla v Stari Fužini.

Janez Grašič

DOM NA KOMNI IMA ČISTILNO NAPRAVO

V eno bolj obiskanih planinskih postojank v zaledju Bohinjskega jezera je bila v letih 2004–2005 v sklopu popotresne obnove vgrajena tudi čistilna naprava. Naprava iz armiranega poliestra je vkopana na vzhodni strani planinskega doma, za objektom tovorne žičnice. Vsa odpadna voda iz doma se zbere v troprekadni greznici, ki opravlja mehansko čiščenje in se nato pretaka v novo biološko stopnjo čistilne naprave, kjer se

prezračuje. Prečiščena voda iz čistilne naprave odteka v ponikovalnico. Med procesom in usedanjem v troprekadni greznici nastaja primarno blato in odvečno aerobno stabilizirano blato. Odvoz zbranega blata je predviden dva- do trikrat na leto. Čistilno napravo z zmogljivostjo 70 populacijskih enot tipa Sanita 70 je zgradilo podjetje Hidroinženiring d.o.o. iz Ljubljane.

Besedilo in foto: Edo Grabrijan, PD Ljubljana - Matica

Čistilna naprava pred zasutjem

ZGRAJENA ČISTILNA NAPRAVA PRI POŠTARSKEM DOMU NA VRŠIČU

Štirinajstega avgusta 2005 je PD Pošte in Telekom Ljubljana predalo v delovanje prvo biološko čistilno napravo na Vršiču. Poštarski dom je tako 14. slovenska planinska postojanka s čistilno napravo ter med prvimi v TNP. V gradnjo je vložil številne ure prostovoljnega dela Odbor za ekološko sanacijo, pomagali so tudi donatorji. Dobavitelj čistilne naprave z biodiskom znamke Fortex je Avguštin Karner, d.o.o. iz Ljubljane, izvajalec gradbenih del pa Janez Tonejc, s.p. z Bleda. V društvu se zavedamo, da je to naš skupni prispevek k ohranitvi Alp kot naravnega in kulturnega življenjskega prostora.

Stane Tomšič,
predsednik PD Pošte in Telekom Ljubljana

PA ŠE O GRBINASTIH TRAVNIKIH

Ob letošnjih meritvah grbinastih travnikov na območju parka se je lastnikom travnikov porajala vrsta vprašanj, zakaj in čemu je takšno evidentiranje potrebno. Prav je torej, da zapišemo nekaj kratkih pojasnil.

Kmetje so v okviru SKOP-a upravičeni do izvajanja ukrepa košnje grbinastih travnikov. Namen ukrepa je preprečevanje zaraščanja, ohranjanje tradicionalnih načinov kmetovanja in značilne kulturne krajine, ohranjanje naravnih posebnosti in habitatov za mnoge rastlinske in živalske vrste. V javnem zavodu Triglavski narodni park si želimo, da bi čimveč teh travnikov ostalo v rabi za kmetijske namene, zato to subvencioniranje tudi sami podpiramo. Letos smo v

sodelovanju z Ministrstvom za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano izvedli nov popis grbinastih travnikov, ki bo služil predvsem za dopolnjevanje naših evidenc naravnih posebnosti pri izdelavi načrta upravljanja, poleg tega pa tudi kot osnovni register, na podlagi katerega bo mogoče izvajati omenjeni ukrep SKOP-a.

Košnja grbinastega travnika je zahtevno opravilo, za katero je potrebna ne samo ostrá kosa, pač pa tudi vešč koscev. Zato je vsekakor prav, da je razlika, ki nastaja zaradi učinka pri takšnih opravilih, vsaj deloma pokrita. Hkrati so grbinasti travniki del naše kulturne dediščine, pokošeni pa tudi ogledalo razmer v kmetijstvu ter zavesti in odnosa do njega. Vse prevečkrat, tako kot še mnogo drugega, jih znajo ceniti le tujci, ki obiskujejo našo deželo ...

Tomaž Bregant